

Bogdan-Aurel TELEANU

OPINIE ȘI MISIUNE

Schiță de imagologie creștin-ortodoxă

Coordonator al **Colecției CTITORII –**

Cartea ca o biserică:

Marius Vasileanu

Copyright © 2013, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

Editurii Pro Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TELEANU, BOGDAN-AUREL

**Opinie și misiune : schiță de imagologie creștin-
ortodoxă / Bogdan-Aurel Teleanu. - București : Pro
Universitaria, 2013**

Bibliogr.

ISBN 978-606-647-817-5

281.95

CONFLICTELE MONDIALE CONTEMPORANE CA PROBLEMATIZARE SOCIALĂ A VALORII RELIGIOASE²

Modificările geopolitice și geostrategice mondiale din ultimul timp au stârnit un nou val de opinii și teorii privind problema culturii și a civilizației. Sfărâmarea „cortinei de fier” după 1989, războiul din Golf sau cel din vecinătatea granițelor țării noastre – ne referim la conflictul din Kosovo (din fosta Jugoslavie) – au făcut ca numeroși analiști politici să caute răspunsul la întrebarea: care este configurația structurală a sistemului conflictual mondial și ce anume a determinat-o?

S-a vorbit în anii `90 de „sfârșitul istoriei” (Fukuyama), apoi de „globalizare” ca o nouă perspectivă a existenței sociale umane (Clubul de la Roma), iar astăzi se poate constata o reorientare a vechilor câmpuri de forță în zone centralizate care comportă caracteristici inspirate de cultura și civilizația din care fac parte. Constatăm tendința generală a analiștilor de a împărți aceste zone în diverse „falii” geografice în funcție de specificul lor religios: „Religia este caracteristica centrală a civilizațiilor și, așa cum afirma Christopher Dawson, marile religii sunt fundamentele pe care marile civilizații se odihnesc”³.

² Articol publicat în *Vestitorul Ortodoxiei*, 15 mai 2000, anul XII, nr. 247, p. 5.

³ Samel P. HUNTINGTON, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, Oradea, 1998, p. 67.

Răspunsul la problema cauzalității războaielor acum, la sfârșit de mileniu, pare a consta în tema „conflictului intercivilizațional și intercultural fundamentat pe ipoteza divergențelor interreligioase”. Credem că, acest tip de atitudini analitice au la origine tendințele conturării la nivel mondial a unor noi câmpuri de forță, a unor tabere care – în cazul unor noi conflagrații – vor putea cunoaște cât mai precis disponibilitatea și adevărul profundă a partenerilor la un anumit tip de valori și, implicit a unui anumit gen de cultură și civilizație. Asistăm, oare, la geneza unei geopolitici și geostrategii care are la bază analiza atentă a sentimentelor și credințelor religioase?

Războiul viitorului ar putea fi determinat – conform teoriilor curente – nu de conflictele politice, ideologice, culturale, economice, financiare ș.a., ci de neînțelegerile religioase. Un asemenea tip de analiză scoate la lumină, implicit, resentimente religioase înăbușite temporar datorită șocului produs de evoluția rapidă, chiar dacă numai superficială, a civilizației moderne. Iată cum este percepută de analiștii geopolitici, și nu numai, civilizația mondială contemporană: „În prima jumătate a secolului XX elitele intelectuale au afirmat în general că modernizarea economică și socială a dus la dispariția religiei ca element semnificativ în existența umană... A doua jumătate a secolului XX a dovedit că aceste speranțe și temeri sunt nefondate. Modernizarea economică și socială a devenit globală în amploare și, în același timp, s-a produs o renaștere globală a religiei. Această renaștere, „la revanche de Dieu”, după cum a numit-o Gilles Kepel, a invadat orice continent, orice civilizație și, efectiv, orice țară”⁴.

Huntington consideră că la baza diferitelor tipuri de civilizație – chiar dacă nu face clar distincția dintre cultură și civilizație, adeseori confundându-le – stă religia, idee care de altfel este mult mai veche, avându-și originea în filosofia aristotelică (*Politica* lui Aristotel):

⁴ *Ibidem*, p. 137.

“Sacerdoțiul și sacrificiul sunt al cincilea element al unei bune republici și primul ca demnitate. Viața socială implică existența preotului și a sacrificiului, indiferent de felul „religiei”, „adevărată sau greșită” întâlnită în ea. Asta înseamnă să faci din religie un fapt social, un fapt de civilizație inevitabil legat de un anumit grad de dezvoltare a instituțiilor umane”⁵. Ideea redeşeptării religioase la sfârșit de mileniu, precum și reluarea vechilor teorii care afirmă că la baza conflictelor «internaționale» subzistă divergențele religioase sunt surprinzătoare mai ales că, odată cu sfârșitul „războiului rece”, ambele se bucură de o mare popularizare mediatică. Aceste frământări desconsfiră în fapt rolul major care i se atribuie astăzi religiei în noile concepții geostrategice și geopolitice.

În acest sens, căderea regimului comunist și, puțin mai târziu, conflictul din fosta Jugoslavie a redeschis, după mai bine de jumătate de secol – atât la noi în țară, dar mai ales în străinătate – problema autodefinirii civilizațiilor ortodoxe din estul Europei. De notat că la începutul acestui secol, asemenea studii preocupau reprezentanții culturii românești, în special pe C. Rădulescu Motru, Eugen Lovinescu, Nichifor Crainic, Constantin C. Pavel și Simion Mehedinți. Apariția, însă, a unui studiu care să analizeze din punct de vedere sociologic și ideologic efectele religiei ortodoxe în acest spațiu continental se lasă încă așteptat în lumea analiștilor geopolitici. Criticând atitudinea sociologului american de origine croată Stjepan G. Mesroviae (1998), d-na Sandra Dungaciu citează atitudinea dușmănoasă a acestuia față de Ortodoxie: „la aproape un secol după celebra teorie a lui Max Weber din „Etica protestantă și spiritul capitalismului”(1904), nu există încă un studiu a ceea ce ar putea fi numită „Etica ortodoxă și spiritul autoritarismului”... Pare a fi venit vremea să studiem tendințele culturale ale religiei ortodoxe în raport cu influența lor asupra comunismului, a imperialismului

⁵ Carmen BERNAND & Serge GRUZINSKI, *Despre idolatrie. O arheologie a științelor religioase*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998, p. 37.

rus ca și sârb”⁶. O asemenea tendință de a studia simptomatice culturile și civilizațiile este caracteristică timpurilor noastre! Astăzi, privirea îndreptată asupra religiei, gest făcut doar principial de analiștii politici, riscă să capete din ce în ce mai mult un caracter tehnic, transformând-o doar într-un remediu curativ, ducând în definitiv la desacralizarea religiei însăși. De altfel, tendința civilizației contemporane - după cum afirma Mircea Malița⁷ - este aceea de a utiliza „blue print-ul” (rețeta), tendință datorată în mare parte circulației rapide, multiple, dar și superficiale a informației, preluată și digerată fără a fi atent analizată de consumatori.

Teoria neajunsurilor și eșecurilor culturii și civilizației europene repropune anumite consecințe nefaste creștinismului ortodox. Formularea acestei teorii o atribuim tocmai necunoașterii profunde a spiritualității creștine ortodoxe. Aceasta nu trebuie înțeleasă ca o substanță care, atunci când nu mai ai alte alternative la îndemână, o poți administra ca un antidot împotriva problemelor sociale! Ea se ivește doar cu efort duhovnicesc personal coroborat cu acțiunea harului lui Dumnezeu în sufletul omului. Singurul ei scop este desăvârșirea umană prin îndumnezeire și, în final, mântuirea sufletelor noastre. Ea nu este un „stil” sau o „modă” de viață, ci însăși viața cea adevărată pe care ar trebui să o trăiască omul, care înseamnă o permanentă conlucrare divino-umană. A o transpune într-un program social înseamnă a o scoate de sub incidența harului divin și a o converti la valoarea autonomă a unei filozofii religioase impersonale. Puțini sunt însă cei care se luptă să scoată într-adevăr la iveală necesitatea acestei conlucrări dintre om și Dumnezeu, însușindu-și doar teoretic starea de om religios sub

⁶ Sandra DUNGACIU, *Reflecții pe marginea cercetării spațiului ortodox contemporan. Despre prejudecățile ideologice și științifice* în *Revista de Teorie Socială*, Editura Academiei Române, tomul III, nr: 2/1999, p. 32.

⁷ Mircea MALIȚA, *Zece mii de culturi, o singură civilizație. Spre geomodernitatea secolului XXI*, Editura Nemira, București, 1998.

forma pariului pascalian: „dacă nu există Dumnezeu n-am pierdut mare lucru că am crezut, dar dacă El într-adevăr există, atunci am făcut o adevărată afacere”. Nașterea și viețuirea umanității pe același pământ fără întrerupere – de la protopărinții noștri Adam și Eva până în zilele noastre – a fost și este în continuare marcată de diverse mutații spirituale produse în conștiința popoarelor, mai ales atunci când ele nu-L au ca reper final pe Dumnezeu. Lipsa unei conștiințe religioase profunde, în consonanță cu adevărul învățaturii dumnezeiești, face ca lumea secolului XX – așa cum o reprezintă analiștii politici – să ia chipul unei lumi maltusiane conduse de resentimente tribale idolatre. Faptul că, în cazul confruntărilor mondiale, se privește astăzi spre religie, rezumând atitudinile conflictuale ale societății la manifestările religioase specifice fiecărei civilizații (cazul lui Dan Pavel la noi, a lui S.P. Huntington la americani), denotă incapacitatea analiștilor de a da răspunsuri cu valoare definitivă – independent de religie – problemelor globale care frământă lumea privită prin lupa descoperirilor științifice de ultimă oră, dar și a ideologiei globalizatoare practică de politicienii „vremii”.

1. Judecata de apoi a culturii și civilizației⁸

Fundamentele etice ale societăților puternic secularizate se clatină. În ciuda democrației prospere și a performanțelor societale, societățile secularizate prezintă un mare dezavantaj: atitudinea lor față de religie este una iresponsabilă. Global, pretenția de afirmare a valorilor care transcend religiile manifestată de aceste societăți reprezintă un eșec. Artizanii geopolitici și geostrategici păreau să țină cont de adeziunea profundă a oamenilor la un anumit tip de valori și, implicit, la un anumit gen de cultură și civilizație. Acest lucru îl demonstrează și teoria lui Samuel P. Huntington care are meritul de a fi evidențiat conexiunea dintre religie și geopolitică, pornind de la ideea că la originea formării civilizației se află factorul religios: „Religia este caracteristica centrală a civilizațiilor și, așa cum afirma Christopher Dawson, „marile religii sunt fundamentele pe care marile civilizații se odihnesc”⁹. Pentru a-și susține teza, analistul american a împărțit globul pământesc în „fali” religioase, după modelul faliilor geografice, relevând, astfel, importanța geopolitică și geostrategică a religiei. Harta „faliilor” religioase indică faptul că zonele centralizate - ale căror câmpuri de forță au dobândit în timp, prin cultură și civilizație, o valență și o identitate precisă și puternică - coincid cu zonele de influență ale marilor religii.

⁸ Articol publicat în cotidianul *Zina*, vineri, 10 februarie 2006, anul XII, nr. 3546, p. 6.

⁹ Samuel P. Huntington - *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, Oradea, 1998, p. 67.

Cu toate acestea, în mod provocator, o religie a fost ofensată. Recent, publicarea într-un ziar danez a caricaturilor care-l înfățișează pe profetul Mahomed purtând o bombă pe cap, și preluate ulterior de ziare din Norvegia și Franța, a declanșat furia musulmană. Consecințele au fost intens mediatizate: proteste de stradă violente care s-au soldat cu morți și răniți, boicotarea produselor comerciale și incendierea unor misiuni diplomatice europene aflate în țări musulmane. Ce se întâmplă, de fapt?

Este posibil ca, pe plan global, să asistăm la un alt tip de „ciocnire a civilizațiilor” decât cea prevăzută de Samuel Huntington. Cred că, de fapt, asistăm la ciocnirea dintre alte două tipuri de civilizații: cea secularizată și cea religioasă. Această ciocnire a fost determinată de ceea ce Samuel Huntington considera ca fiind *fenomenul redeșteptării religioase*. „În prima jumătate a secolului XX elitele intelectuale au afirmat în general că modernizarea economică și socială a dus la dispariția religiei ca element semnificativ în existența umană... A doua jumătate a secolului XX a dovedit că aceste speranțe și temeri sunt nefondate. Modernizarea economică și socială a devenit globală în amploare și, în același timp, s-a produs o redeșteptare globală a religiei. Această redeșteptare, „la revanche de Dieu”, după cum a numit-o Gilles Kepel, a invadat orice continent, orice civilizație și, efectiv, orice țară”¹⁰. Între civilizația secularizată și cea religioasă pare a se fi declanșat un adevărat război cultural. Din fericire, spre deosebire de comunitățile musulmane, cele creștine - deși au fost provocate la rândul lor (spre exemplu, pe plan mondial, prin publicarea romanului „Codul lui Da Vinci” al lui Dan Brown, sau, pe plan național, prin publicarea și punerea în scenă a piesei „Evangheliștii” a Alinei Mungiu-Pippidi) - nu au reacționat violent. Cristian Tudor Popescu este de părere că acest lucru se datorează faptului că civilizația creștină, în special cea

¹⁰ *Ibidem*, p. 137.

ortodoxă, este obosită, că nu mai are putere să lupte. Oare, să fi intrat - din punct de vedere religios - într-o nouă eră, postcreștină? Oare, mesajul creștin să nu mai fie relevant pentru umanitatea de astăzi? Oare să fi sunat ceasul redeșteptării religioase pentru toate celelalte religii, dar mai puțin pentru cea creștină?

Desigur, nu putem fi de acord cu modul violent de a protesta atunci când îți sunt rănite sentimentele religioase. Din punct de vedere creștin, o astfel de manifestare înseamnă o practică greșită a învățaturii de credință. Și totuși, parcă, religiei creștine îi lipsesc dovezile de credință ale practicantilor ei. Acest război cultural nu trebuia să coboare în stradă! El se câștigă cu oameni de valoare, capabili să dea naștere unor autentice opere de cultură, și se pierde cu oameni ca cei care au realizat și publicat caricaturile care au ofensat religia musulmană (de fapt, caricaturistul Christoffer Zieler a încercat cu ceva timp în urma și ridiculizarea Mântuitorului nostru Hristos!). De fapt, din punct de vedere religios, această confruntare nu trebuie să ia atât forma războiului, cât a apostolatului cultural. În acest sens, filozoful Constantin Noica, convins de valoarea soteriologică a culturii, considera extrem de impotante *certIFICATELE CU CARE TE PUTEAI PREZENTA ÎN FAȚA JUDECĂȚII DE APOI A CULTURII LA SFÂRȘITUL LUMII*. În acest caz putem afirma, fără teama de a greși, că o dovadă de credință a religiei creștine, ca și a oricărei alte religii, de altfel, o reprezintă existența oamenilor de valoare capabili să câștige acest război cultural. Iar noi, civilizația religioasă, avem nevoie de oameni de valoare capabili de performanțe culturale remarcabile!